

הופעתו הראשונה של דוד בתנ"ך – "כוכב נולד"?

איילה פז

דוד מלך ישראל חי וקיים

דוד הוא אחת הדמויות שהעסיקו את התרבות היהודית בפרט ואת התרבות המערבית בכלל. מדרשים רבים עוסקים בדמותו ובקורותיו, במסורות שונות מחכים להופעתו המחודשת בעתיד כמלך המשיח, נכתבו עליו עשרות ספרים, סיפורים, מחזות ושירים ניתן לראות ציורים ופסלים רבים העוסקים בו, דוד נתפס כמלך המשיח לעתיד לבוא. שרים עליו: "דוד מלך ישראל חי וקיים", דוד מלך ישראל, האידיאל, חי וקיים - אצלנו ובעולם. כמובן שאחת הסיבות, אבל לא היחידה, היא העובדה שבספר התנ"ך היקף העיסוק בדוד הוא עצום:

בספרי שמואל מעל 35 פרקים עוסקים בסיפורו, תחילתו של ספר מלכים מתאר אותו באחרית ימיו, בדברי הימים הוקדשו לו קרוב ל 20 פרקים, כל המלכים שבאו אחריו נמדדו לפי קנה המידה שלו: "עשה הטוב בעיני ה' כדוד אביו" או לא, הוקדשו לו פרקים רבים בתהילים, נדמה שהוא הדמות השנייה אחרי משה שניתן לה כזה מקום בתנ"ך (כשעל משה רוב התיאור לא עוסק בביוגרפיה הפרטית שלו)

לאור העובדה שדוד הוא דמות כה מרכזית בתנ"ך, למה אנחנו מצפים מהתיאור הראשון של דוד בתנ"ך? לסיפור מעורר השתאות? לסיפור גבורה?

I איך "כוכב נולד" במקרא? - מודל הופעת גיבור במקרא

לפני שנעיין בסיפור הראשון בתנ"ך בו מופיע דוד נבדוק האם במקרא ישנו דגם/מודל/מאפיינים קבועים לסיפור בו מופיע לראשונה גיבור.

א. העדר סיפור על לידת גיבור

ברבים מסיפורי הולדתם של גיבורים במקרא ניתן למצוא מאפיינים דומים. אחד מהמאפיינים הוא מצוקה שקדמה להולדת הגיבור: העקרות אצל שרה, רבקה, רחל ואם שמשון או גזירת שמד ברקע הסיפור על משה.

מרכיב נוסף שניתן למצוא בסיפורי לידה של גיבורי המקרא הוא הנס, לידה בה ניתן לראות התערבות אלוהית.

חוקר המקרא אוריאל סימון מתייחס למרכיבים אלו כמודל סיפורי של הופעת גיבור:

"... נתברר לנו שהמשותף לכל הסיפורים [על הולדת דמות מקראית מרכזית] דיו להעמיד סוג ספרותי בעל קווי היכר מובהקים ובעל נושא מוגדר – פרשת הולדתו או הישרדותו של איש רב-חשיבות, אשר יעודו המיוחד קשור באורח הדוק בעובדה, שללא התערבותו המיוחדת של האל הוא לא היה זוכה לחיות..."

על שלושה רכיבי יסוד, המצויים בכל סיפורי הלידה ובשניים מסיפורי ההישרדות עומד הסוג הספרותי הזה. הראשון שבהם הוא המצוקה (אי יכולת ללדת מחמת עקרות או זיקנה ואו סכנת מוות המאיימת על חיי הילד), השני הוא הנס (ביטול המצוקה על ידי האל – לידת בן זכר ו/או הצלתו ממוות), והרכיב השלישי הוא יעוד שלמענו הוענקו החיים לילד..."

הקשר ההגינני שבין שלושת רכיבי היסוד האלה נהיר – המצוקה החמורה מצריכה את התערבותו הנסית של האל (משום שללא נס אין אפשרות להתגבר עליה), והענקת החיים הנסית יוצרת זיקה יעודית בין האל לבין הילוד. מתן החיים הפלאי מסביר מנין לו לבעל היעוד הסגולות המופלאות המאפשרות לו לממש את יעודו, ולמה שורה עליו חסד האל..." (סימון א., "נס ונדר בהולדת שמואל", קריאה ספרותית במקרא: סיפורי הנביאים, ירושלים, תשנ"ז עמ' 41 - 43)

נענין כעת בסיפור הראשון בתנ"ך בו מופיע דוד בשמואל א' ט"ז 1 – 13. האם יש בו סיפור על לידת גיבור? ללא ספק דוד הוא "איש רב חשיבות" במקרא אולם **להפתעתנו** - אין שום סיפור על הולדתו! אין למצוא בתולדותיו אם עקרה, בשורה מקדימה להולדתו, סיפור הצלה וכדומה. דוד מופיע על במת ההיסטוריה כנער, אמנם צעיר, אך בהחלט זמן ניכר לאחר שנולד.

ב. העדר רשימת יוחסין

דרך נוספת במקרא להציג דמות מרכזית וחשובה היא באמצעות הצגת רשימת היוחסין של הדמות. שתי הדמויות המרכזיות האחרות בספר שמואל, מוצגות באמצעות מודל זה. סיפורו של שמואל נפתח בהצגת אביו ומשפחתו: וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן-הַרְמְתִים צוֹפִים מֵהַר אֶפְרָיִם וַיִּשְׁמוּ אֶלְקָנָה בֶן-יִרְחָם בֶּן-אֵלִיהוּא בֶן-תַּחֲזוּ בֶן-צוּף אֶפְרַתִּי. (שמ"א א' 1); בדומה לכך הפתיחה לסיפור שאול א וַיְהִי-אִישׁ מִבֶּן יִמִּין (מִבְּנֵי־יָמִין) וַיִּשְׁמוּ קִישׁ בֶּן-אֲבִיָּאל בֶּן-צָרוּר בֶּן-בְּכוֹרֵת בֶּן-אֶפְיָח בֶּן-אִישׁ יְמִינִי גִבּוֹר חָיִל. ב וְלוֹ-הָיָה בֶן וַיִּשְׁמוּ שָׁאוּל בָּחוּר וְטוֹב וְאִין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ וְשָׁמְרוּ וְנִמְעְלָה גְבוּהַ מִכָּל-הָעָם. (שמ"א ט' 1 – 2)

בניגוד לשני התיאורים האלו, **להפתעתנו** - המידע היחידי שאנו שומעים על משפחתו של דוד הוא אך ורק דרך אגב, בהקשר לציון היעד אליו צריך שמואל להגיע: **וְלֵךְ אֶשְׁלַחְךָ אֶל-יְשִׁי בֵּית-הַלְחָמִי (ט"ז 1)**. רק באמצעות ציון היעד אנו יודעים את שם אביו של דוד ומקומו. בפרק הבא, בסיפור דוד וגלית, ישנה אמירה על שושלת דוד אולם שוב, היא קצרה ומזכירה רק את שמו של ישי אביו של דוד **וְדָוִד בֶּן-אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה וְשָׁמוֹ יְשִׁי (שמ"א י"ז 12)**. רק בספר דברי הימים ובמגילת רות (רות ד' 18 – 22, דב"א ב' 3 – 15). מוצגת רשימת יחס המתחילה מיהודה בן יעקב ומסתיימת בדוד, אולם בספר שמואל, ששם עיקרו של סיפור דוד, אין בנמצא רשימה שכזו.

לאור מרכזיותו של דוד בספר שמואל ולאור נדיבות המידע על הדמויות האחרות בספר, כיצד נסביר את היעדרה של הצגה מסודרת ומפורטת של שושלת דוד בתמונת הפתיחה של סיפורו?

אייר זקוביץ בספרו 'דוד מרועה למשיח' מציג הסבר אפשרי להיעדר זה:

... מה איפוא הטעם להיעדר סיפור לידתו של דוד? האם ניתן להצביע על סיבה אחת שיהא בכוחה להבהיר גם מדוע אין יוחסין לדוד? לכאורה אפשר היה לטעון בפשטות, כי סיפור לידה יפגע ברצף העלילתי; כיוון שקורות דוד שזורים (לפחות בראשיתם) בתולדות אדוניו שאול, יהא זה מלאכותי להסב בשלב כלשהו את המבט משאול ולהתבונן בלידתו של תינוק בבית לחם. זאת ועוד: המספר-העורך של ספר שמואל אינו חפץ להציג את דוד עד אשר תימלא סאת חטאו של שאול וה' ימאס בו, וכדברי שמואל הנביא לשאול: "קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך" (שמ"א טו, כח). רק משינחם ה' על המלכת שאול על ישראל (שם, פס' לה), יש טעם להציג את דוד בפני הקורא.

גם אם יש משקל מה לטעם זה, דומה שיש נימוק כבד ממנו. הערנו לעיל כי סיפור לידתו של משה שונה משאר סיפורי לידה שבמקרא; נעדר ממנו רכיב הנס, וזאת כדי להעתיק את מרכז הכובד אל בגרותו של האיש. דומה כי כן הדבר בדוד; סיפורי נעוריו ... מעידים עליו שהוא מעין סינדרלה ממין זכר; **הוא יגיע אל חצר המלך ואל שדה הקרב לא בשל מוצא מכובד, אף לא בשל בחירה אלוהית שנבחר בטרם לידה. כישוריו הם שימשכו אליו את אור הזרקורים ואת החסד האלוהי.** הטיפוס הסיפורי של סינדרלה, החוזר הן בשמ"א טז והן בפרק יז, אינו עולה בקנה אחד עם סיפור לידה ניסית. **סינדרלה מגיעה למקום שהיא מגיעה למרות העדר ייחוס אבות ולמרות פחיתותה בקרב משפחתה.** כאן טמונה איפוא הסיבה להיעדר הכפול – העדר סיפור הלידה של דוד והיעדר רשימת היוחסין שלו. (זקוביץ י. "ההתחלה החסרה", דוד מרועה למשיח, ירושלים 1995, עמ' 30 – 31)

ג. היעדר "השחקן הראשי" - דוד עצמו

ראינו שבסיפור הפתיחה על דוד נעדרים סיפור לידה והצגת שושלת המשפחה, אולם נראה שיש עוד תופעה תמוהה בהופעתו הראשונה בתנ"ך. בולטת היעדרותו של דוד עצמו, אין שום תיאור של משהו שהוא עושה או אומר! וגם שמו – מופיע רק בסוף הסצנה...

בסיפור הראשון בו מופיע דוד נעדר השחקן הראשי!

התמיהה על היעדר דוד מועצמת אם נשווה את הסצנה כאן לתיאור משיחתו של שאול:

1. למי מחכים? מי בא למי? מי מחכה למי?

בסיפור משיחת שאול נמצא מוטיב המתנה. כאשר הנערות אותן פוגשים שאול ונערו בדרכם, מדריכות את שאול ונערו בבואם לעירו של שמואל ומספרות להם על מה שעומד להתרחש בטקס הזבח: **כִּי לֹא-יֵאכֹל הָעָם עֵד-בְּאוּ** (ט' 13). בסיפור משיחת שאול כולם חיכו לשמואל.

בסיפור משיחת דוד, כל הדמויות האחרות: שמואל, ישי ובניו נמצאות לפני שדוד מופיע. הציפייה לקראת בואו מתעצמת על ידי אמירתו של שמואל: **כִּי לֹא-נִסַּב עֵד-בְּאוּ פֹה** (ט"ז 11). משפט זה מהדהד לדברי הנערות, אולם כאן, כולם מחכים לדוד, ואי אפשר לאכול מהזבח עד בואו של דוד. לא רק שהכל מחכים לדוד, אלא שבניגוד לסיפור משיחת שאול, בו שאול הוא זה שבא אל שמואל, בסיפור משיחת דוד, שמואל הוא זה שבא לעירו של דוד: **וַיָּבֹא בֵּית לָחֶם** (ט"ז 4).

דוד נעדר מהסצנה, כולם מחכים לבואו, למה גורמת "המתנה" זו? איזה אפקט יש לה? העובדה שכולם מחכים לדוד מעצימה את המתח של הקורא ויוצרת ציפייה לדמות של גיבור מרשים. אפשרות אחרת היא שהמספר נוטע בקורא את השאלה – למה הקטן שבאחים, זה שאפילו אביו לא "סופר" אותו, הוא זה שכולם מחכים לו. מה יש בו?

האם יש לתיאור בו נעדר דוד מגמה? ניתן לראות בתיאור ה"מעלים" את דוד בסיפור משיחתו כתיבה מגמתית, כתיבה פרו דוידית (כתיבה פוליטית...). היעדרותו של דוד עשויה להדגיש את העובדה שמשיחת דוד למלך היא לא מהלך שדוד יזום או פעל לשם קידומו. נתון זה חשוב מכיוון שמשיחתו של דוד למלך נעשתה **בזמן ששואל עדיין מלך!** היעדרותו של דוד ברובו של האירוע מעצימה את המסר שהמשיחה בזמן כהונתו של שאול היא בחירתו ויוזמתו של האל ולדוד אין חלק במהלך חתרני.

2. איך מגיבים שני המלכים הראשונים למשיחתם?

סיפור משיחת שאול

אם ניזכר בתגובותיהן של דמויות אחרות בתנ"ך למינוי לתפקיד או לשליחות נמצא, שהתגובות הן בדרך כלל תגובות של הפתעה וסירוב (משה, גדעון ועוד). גם תגובתו של שאול - המלך הראשון, דומה.

שאול לא רואה את עצמו מתאים לתפקיד הן בשל **מעמדו המשפחתי** והן בשל ראייתו את עצמו כקטן: **וַיַּעַן שְׂמוּאֵל אֶת-שְׂאוּל... וַלְמִי כָל-חֲמֹדֵת יִשְׂרָאֵל הָלֹא לָךְ וְלְכָל בֵּית אָבִיךָ וַיַּעַן שְׂאוּל וַיֹּאמֶר הָלֹא בֶן-יְמִינִי אָנֹכִי מִקִּטְנֵי שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל וּמִשְׁפַּחְתִּי הַצְּעֵרָה מִכָּל-מִשְׁפַּחֹת שְׂבָטֵי בְנֵימִן וְלָמָּה דִּבַּרְתָּ אֵלַי כַּדָּבָר הַזֶּה.** (ט' 21).

סיפור משיחת דוד

איך מגיב דוד למשיחתו ע"י שמואל?

וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת-קַרְנֵי הַשֶּׁמֶן וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו וַתִּצְלַח רוּחַ-ה' אֶל-דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וַמְעַלָּה וַיִּקָּם שְׁמוּאֵל וַיֵּלֶךְ הָרְמָתָה. (שמ"א ט"ז 13)

אף מילה על תגובתו של דוד!

העדר התגובה לא היה מעורר תשומת לב אילמלא זו הייתה תופעה יוצאת דופן.

מה יכול העדר תגובת דוד ללמד? האם הדבר מעיד על כך שדוד מקבל את משיחתו כדבר טבעי ומוכן מאליו? או שמא הוא כה מופתע/מפוחד מזועזע עד שנעתקו המילים מפיו...?

II למרות כל ה"העדר", האם ניתן ללמוד משהו על המלך העתידי מסיפור ההופעה הראשונה?

על דוד באופן ישיר כמעט ואין תיאור החושף את דמותו. ננסה לבחון האם ניתן ללמוד באמצעות הדמויות האחרות בסיפור משהו על דוד. האם דמויות אחרות רואות את דוד כמועמד למלך?

נקודת המבט של ישי – אבי דוד

מנקודת מבטו של ישי, דוד אינו ראוי לעמוד בשורת המועמדים לפני שמואל. הוא מכנה אותו: הַקָּטָן (ט"ז 11). בין אם הכינוי "קטן" מתייחס לגובה לגיל או לחשיבות, ישי לא רואה את מעלות בנו.

נקודת המבט של שמואל – "הרואה"

גם שמואל מצפה כנראה למועמד שלא יהיה "קטן". כשהוא רואה את אליאב, תגובתו: וַיְהִי כְּבוֹאֹם וַיֵּרָא אֶת-אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר אֵךְ נֶגֶד ה' מְשִׁיחוֹ (ט"ז 7), על כך הוא ננוף על ידי האל: וַיֹּאמֶר ה' אֶל-שְׁמוּאֵל אֶל-תִּבֵּט אֶל-מְרֵאֵהוּ וְאֶל-גְּבֵהַ קוֹמָתוֹ (פס' 8). ניראה ששמואל ציפה למועמד שעשוי להזכיר את שמואל מְשַׁכְּמוֹ וַמְעַלָּה גְּבֵהַ מִכָּל-הָעָם (ט' 2).

מה ראה שמואל כשדוד הופיע?

למרות הנזיפה על ההתייחסות למראה חיצוני, המידע היחידי (!) שניתן באופן ישיר על דוד הוא בפסוק 12, המתאר את מראהו של דוד.

לפני שנתייחס לתיאור מראהו של דוד יש לשם לב למיקומו של המידע, הימצא במיקום המעורר קושי/תמיהה. נראה, שאת רצף העלילה קוטע התיאור של דוד:

וַיִּשְׁלַח וַיְבִיאֵהוּ

[והוא אֲדִמוֹנִי עִם (= וגם)-יָפֵה עֵינָיִם וְטוֹב רֵאִי]

וַיֹּאמֶר ה' קוֹם מְשַׁחְהוּ כִּי-זֶה הוּא. (ט"ז 12)

תיאור רציף של הפעולות היה כך: וַיִּשְׁלַח וַיְבִיאֵהוּ, וַיֹּאמֶר ה' קוֹם מְשַׁחְהוּ כִּי-זֶה הוּא.

מדוע מפסיק הכתוב את רצף ההתרחשויות על ידי תיאורו של דוד?

לעיתים המספר מתאר את המציאות מנקודת מבט של אחת הדמויות.
האם ניתן למצוא מי הדמות שמנקודת מבטה ניתן התיאור? מי בעצם רואה כאן את דוד לראשונה?
ישי ובניו מכירים את דוד. מי שרואה לראשונה את דוד הוא שמואל.
מה ראה שמואל?

דוד מתואר כְּאֶדְמוֹנִי. אדמוני עשוי להיות קשור לצבע אדום, אפשר להבין המילה אדמוני כתיאור של עור בהיר כמו בשיר השירים דוֹדִי צֶחַ וְאָדוֹם (שיה"ש ה' 10). משיר השירים אנו למדים גם שעור שלא נשזף נחשב ליפה. האישה בשה"ש עומדת לפני בנות ירושלים כחריגה במראה וצבעה השחור: אֶל-תִּרְאוּנִי וְשִׁאֲנִי שְׁחֻרְחֻרְתִּי וְשִׁזְזֻפְתִּי הַשָּׁמֶשׁ (שה"ש א' 6) יתכן שדוד מתואר כאן כבעל לחיים אדומות – כמי שעדיין אותות הגילוח והזקן לא ניכרים בו.

תיאורו של דוד אינו רק עם-יפה עיניים, אלא גם וְטוֹב רֵאֵי - בעל ארשת טובה, בעל מראה טוב.

החיצוניות המפתיעה

ההתמקדות במראהו של דוד איננה בכדי.
יתכן ונוסח המסורה היוצר מרווח של כמה אותיות (פרשה סגורה) לאחר תיאורו של דוד מרמז על פאזזה בסיפור, פאזזה שיתכן שנובעת מהפתעה. מנקודת מבטו של שמואל הרואה את דוד לראשונה יש כאן הפתעה. הפאזזה בטקסט ניתנת אולי להתפרש כעמידה שניות ספורות בפה פעור כשהמילים נעתקות. על הפתעתו של שמואל מהמראה ניתן להסיק מדברי אלוהים אליו, המופיעות מיד לאחר התיאור, מילים ה"מנערות" אותו לפעולה וְיֵאמֶר ה' קוֹם מְשַׁחֵהוּ כִּי-זֶה הוּא.

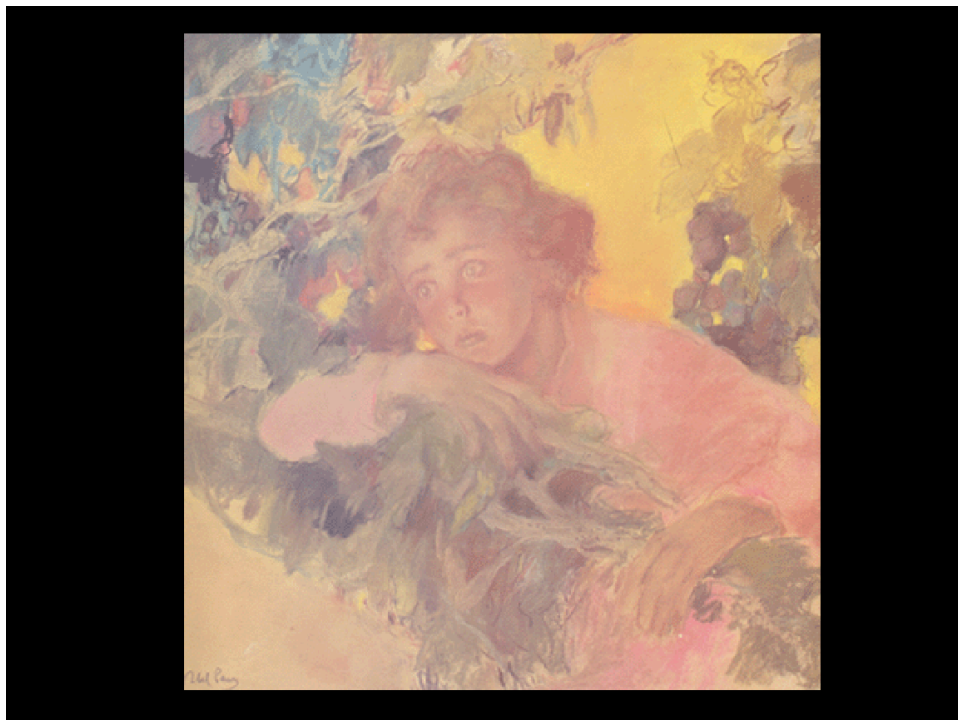
מדוע צריך היה "לנער" את שמואל? מה הפתיע את שמואל? מה היה מפתיע במראהו של דוד?
תיאור מראהו של דוד איננו מתאים לתיאור המלך הרגיל. התיאור המתאים למלך איננו יופי, אלא איש מלחמה, גיבור חיל. שאול המתואר במידותיו מְשַׁכְּמוֹ וְנִמְעָלָה גְבוּהַ מְכַל-הָעַם (ט' 2) מתאים לדמות המלך. יופי מהסוג של דוד אינו מאפיין/מתאים לדמותו של מלך.

חיזוק לכך אנו יכולים למצוא בפרק הבא. כאשר גלית הפלישתית רואה את דוד כתוב:

וַיִּבֹט הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּרְאֶה אֶת-דָּוִד וַיִּבְזֶהוּ כִּי-הָיָה נָעַר וְאֶדְמֹנִי עִם-יָפֶה מְרָאָה (י"ז 42) . גם גלית הרואה את דוד בזו לו בשל מראהו שאינו תואם מראה של לוחם.
זוהי חיצוניות "אחרת" שאולי מרמזת על מלך אחר, יוצא דופן.

נקודת מבט של הצייר אבל פן (1952)

התמונה "והוא אדמוני עם יפה עיניים וטוב רואי"

כיצד התמונה עשויה להמחיש את נקודת מבטן של הדמויות ולהבהיר מדוע סברו כולם שדוד אינו מועמד מתאים לתפקיד?

הצייר אבל פן מצייר את דוד לא כגיבור, לא כלוחם ולא כמלך. כדאי לשים לב לצבעים הרכים של התמונה, לבגד האדמדם של דוד ("אדמוני") ולידים הגדולות יחסית לגוף (ידי מנגן...?). אבל פן מצייר את דוד באירוע משיחתו למלך כצעיר ביותר, כמעט ילד... בעיניו הגדולות והבהירות ובהבעת פניו, ניתן לראות שקט, תימהון, תמימות, ילדותיות... פרט ביוגרפי שעשוי להאיר את פרשנותו של האמן הוא שהפנים של דוד בציור מאד דומות לפניו של אלדד, בנו של אבל פן, שנפל במלחמת השחרור ב – 1948 בלחמו בשורות הפלמ"ח.

נקודת המבט של האל

באמצעות דמויותיהם של ישי ושמואל מוצג הניגוד בין ה'ראייה לעיניים' ל'ראייה ללב', בין ראיית האדם לראיית האל. ישי רואה את בנו כ"הַקָּטָן", וראייתו של שמואל מצפה למצוא מלך מְשֻׁכְּמוֹ וְמַעֲלֵה גְבוּהַ מְכַל-הָעַם (ט'2). שמואל, המכונה במקומות אחרים "הרואה" (ט'9, 11), טועה ורואה באליאב מועמד למלך. דברי ה' אל שמואל מחדדים את האמירה שאת כישורי דוד והתאמתו למלוכה רק האל רואה ולא ראייה אנושית: וַיְהִי כַּבּוֹאֵם וַיֵּרָא אֶת-אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר אֵךְ נִגַּד ה' מְשִׁיחוֹ. ז וַיֹּאמֶר ה' אֶל-שְׁמוּאֵל אֶל-תִּבֵּט אֶל-מְרֹאָהוּ וְאֶל-גְּבוּהַ קוֹמָתוֹ כִּי מֵאִסְתֵּיהוּ כִּי לֹא אֶשֶׁר יֵרָאֶה הָאָדָם כִּי הָאָדָם יֵרָאֶה לְעֵינַיִם וְה' יֵרָאֶה לִלְבָב. (ט"ז 6 – 7).

על מעמדו המיוחד של דוד בעיני האל ניתן ללמוד מהשוואת דברי אלוהים על המלך לפני משיחת שאול לעומת דברי אלוהים על דוד לפני משיחתו.

על דוד ה' אומר: כִּי-רָאִיתִי בְּכַנְיֹו לִי מְלֹךְ. (ט"ז1)

לפני משיחת שאול ה' אומר: שְׁמַע בְּקוֹלָם וְהִמְלַכְתָּ לָהֶם מְלֹךְ (ח' 22).

המלך הקודם - שאול, היה "להם" - לעם. המלך העתידי - דוד, הוא מלך "לי" - לאלוהים.

III "לכל איש יש שם" – השם דוד

מתי "מתגלה" שמו של דוד?

לאורך כל הסצנה לא מצוין שמו של דוד. גם כשהוא כבר מופיע, התיאור שלו בשלב ראשון, הוא "בעילום

שם": **יב וַיִּשְׁלַח וַיְבִיאֵהוּ וְהוּא אֲדַמּוּנִי עִם-יָפָה עֵינַיִם וְטוֹב רְאִי**

וַיֹּאמֶר ה' קוּם מִשְׁחָהוּ כִּי-זֶה הוּא. יג וַיִּקַּח שְׂמוּאֵל אֶת-קָרְן הַשָּׁמֶן וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ

בְּקָרְב אָחִיו

רק בסוף הסצנה מוזכר בפעם הראשונה שמו של דוד וגם אז הוא נמסר אגב הערתו של המספר המסיימת את

תיאור האירוע: **וַתִּצְלַח רוּחַ-ה' אֶל-דָּוִד מִהַיּוֹם הַהוּא וְנִמְעָלָה (ט"ז 13).** בהערה זו אנחנו מתוודעים

ל**ראשונה** לכך ששמו של המלך החדש הוא דוד.

ניתן להסביר זאת בכך שגילוי שמו של דוד הוא אקורד הסיום, או לחילופין בכך שזה כל כך מובן מאליו

שהמלך הנמשח הוא דוד עד שלא היה צורך להביא את שמו באופן מסודר בהתחלה.

האם מהותו של דוד נרמזת בשמו? מה מיוחד בשמו של דוד?

השמות האחרים הנזכרים בפרק זה ובכלל בספר שמואל הם שמות בעלי משמעות בשפה המקראית: אליאב

ואבינדב – אחי דוד, שמואל שאול, אלקנה – אבי שמואל ועוד רבים אחרים, כולם שמות שיש להם שורש

ומשמעות בשפה העברית המקראית.

השוואת שמו של דוד לאחיו ולשמותיהם של שאר האנשים המתוארים בפרקים אלו מעלה ששמו יוצא דופן.

דויד הוא שם שאין לו שורש ומשמעות בשפה המקראית.

בדבריו של חוקר המקרא ש. ייבין מוצגת אפשרות להתחקות אחר מקור השם דוד ומשמעותו:

"עם תגלית הארכיון של תעודות מארי, נתברר שעל שבטי הנודדים השמיים המערביים משלו

מושלים שלפקודתם עמד שר הצבא, המנהיג במלחמה שתארו היה דויד(ם) " (ש. ייבין,

"דוד", **אנציקלופדיה מקראית**, ירושלים 1954, כרך ב' עמ' 629)

יתכן שכמו שהופעתו ומראהו אינם במודל מקובל, כך גם שמו היוצא דופן, מרמז על מהותו האחרת של דוד.

בנוסף לממצא המעיד על מקורו הזר של השם דויד, אם אכן מובנו של השם דויד הוא שר צבא, ניתן לראות

בשמו רמז למהותו שתבוא לידי ביטוי בהמשך – דמות של לוחם ומנהיג.

מדרש שם: דויד – דוד – דודאים ו...אהבה

למרות שהשורש של השם דוד הוא זר ולא מצוי בשפה המקראית, ניתן לשם לב שהשם דוד קרוב מאד בצליל ובאיות למילה דוד ולמילה דודאים המופיעות בתנ"ך.

בשיר השירים דוד הוא כינוי לאהוב:

יא אָנִי לְדוֹדֵי וְעָלִי תְשׁוּקָתוֹ. {ס} **יב** לָכֵּה דוֹדֵי נִצָּא הַשָּׂדֶה נְלִינָה בַּכְּפָרִים. **יג** נִשְׁפִּימָה לְכַרְמִים נִרְאָה אִם-פְּרִיחָה הַגֶּפֶן פֶּתַח הַסְּמֶדֶר הַנִּצְוֹ הַרְמוֹנִים שָׁם אֶתְּנֶן אֶת-דְּדֵי לָךְ. **יד** הַדּוֹדָאִים נִתְּנוּ-רֵיחַ וְעַל-פֶּתְחֵינוּ כָּל-מְגֵדִים חֲדָשִׁים גַּם-יִשְׁנִים דוֹדֵי צְפֹנְתִי לָךְ. (שיה"ש ז' 11 - 14)

צמח הדודאים קשור גם הוא לאהבה:

יד וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בְּיָמֵי קְצִיר-חֹטִים וַיִּמְצָא דּוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רַחֵל אֶל-לֵאָה תִּנֵּי-נָא לִי מִדּוֹדָאֵי בְּנֶךְ. **טו** וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעַט קִחְתְּךָ אֶת-אִישִׁי וְלִקַּחְתְּ גַּם אֶת-דּוֹדָאֵי בְּנֵי וַתֹּאמֶר רַחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוֹדָאֵי בְּנֶךְ. **טז** וַיָּבֵא יַעֲקֹב מִן-הַשָּׂדֶה בָּעֶרְבַּ וַתִּצָּא לֵאָה לְקָרְאָתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׁכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוֹדָאֵי בְּנֵי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הַזֶּה. (בראשית ל)

מדוע ביקשה רחל מלאה את הדודאים?

"החוקרים מזהים היום את צמח הדודאים עם צמח שנקרא דודא רפואי.

על הדודא הרפואי הילכו אצל הקדמונים אגדות רבות, ויש בהן הנפוצות עד ימינו. יש המקשרים את סיפור הדודאים עם האגדה האומרת שלצמח זה תכונה של שיקוי אהבה והוא מסייע גם ללידה קלה." (ויינפלד מ., **בראשית** אנציקלופדיה עולם התנ"ך, 1982, עמ' 179 -

(180

הקירבה בין השם דוד למילים דוד ודודאים עשויה להוות **מדרש שם סמוי** לשמו של דוד. בסיפורי דוד קיים מוטיב חוזר, המבטא תופעה ייחודית בחיי דוד, הקשורה למילים דוד ודודאים:

כא וַיָּבֵא דָּוִד אֶל-שָׂאוּל וַיַּעֲמֵד לְפָנָיו וַיִּאָּהֲבֵהוּ מְאֹד (שמ"א ט"ז 21)

א וַיְהִי כְּכַלְתּוֹ לְדַבֵּר אֶל-שָׂאוּל וַנִּפְּשׂ יְהוֹנָתָן נִקְשָׁרָה בַּנֶּפֶשׁ דָּוִד וַיֵּאָהֲבוּ (וַיִּאָּהֲבֵהוּ) יְהוֹנָתָן בַּנֶּפֶשׁוֹ. **ב** וַיִּקְחֵהוּ שָׂאוּל בַּיּוֹם הַהוּא וְלֹא נִתְּנוּ לָשׁוּב בֵּית אָבִיו. **ג** וַיִּכְרַת יְהוֹנָתָן וְדָוִד בְּרִית

בְּאֶהֱבָתוֹ אֹתוֹ כַּנֶּפֶשׁוֹ. (שמ"א י"ח 1-2)

טז וְכָל-יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה **אָהֲבֵהוּ** אֶת-דָּוִד כִּי-הוּא יוֹצֵא יִבְיָא לְפָנֵיהֶם (שם, 16)

כ וַתִּאָּהֲבֵהוּ מִיְכָל בַּת-שָׂאוּל אֶת-דָּוִד (שם 20)

שמו של דוד עשוי להיות קשור להיותו אהוב על ידי כל הסובבים אותו.

סיכום

עמדנו על המשמעויות האפשריות של סיפור הפתיחה הייחודי של דוד בו נעדרים מרכיבי המודל של "סיפור לידה של גיבור" ונעדרת רשימת יוחסין. ראינו שגם הגיבור עצמו – דוד לא ממש נוכח, הוא מופיע רק בסוף הסצנה ללא שום תיאור של מעשה או אמירה שלו.

שני כיוונים אפשריים להיעדר בסיפור הפתיחה הם

א. דוד הוא מעין דמות של "סינדרלה". הוא מגיע למלוכה לא בשל ייחוס או סיפור לידה מופלא אלא בשל אישיותו וכישרונותיו.

ב. העובדה שכולם מחכים לדוד מעצימה את המתח של הקורא ויוצרת ציפייה להופעת גיבור מרשים.

ג. היעדרותו עשויה להדגיש את העובדה שמשיחת דוד למלך היא לא מהלך שדוד יזם או פעל לשם קידומו. משיחתו למלך **בזמן ששואל עדיין מולך** היא בחירתו ויוזמתו של האל.

בניתוח עמדנו על כך שהדמויות האחרות בסצנה, ישי ושואל, אינן רואות בדוד מועמד למלך. באמצעות דמויות אלו מוצג הניגוד בין ה'ראייה לעיניים' ל'ראייה ללב', בין ראיית האדם לראיית האל. בהיבט האנושי זוהי אמירה ארייה קונבנציונלית/חיצונית מול ראייה של מהויות פנימיות/נסתרות.

בבחינת האפשרויות להבנת מקורו ומשמעותו של השם דוד הסתבר שמקורו הזר של השם דוד עשוי, אף הוא לרמוז למהותו ה"אחרת".

ייתכן שבשמו ניתן למצוא מדרש שם סמוי המרמז על היותו של דוד, בהמשך הסיפור, אהוב על כל הסובבים אותו, ואם כך רומז שמו למהות פנימית שאיננה ניכרת בשלב זה אך תבוא לידי ביטוי בהמשך הסיפור

בסיפור הצגתו הראשונה של דוד בתנ"ך דגם אחר של סיפור, העדר ציפייה למנהיגותו, יחס ייחודי של אלוהים, שם יוצא דופן והתנהגות לא אופיינית למיועד למנהיגות. כל אלו מרמזים על מנהיג "אחר" ושונה העומד לעלות לבמת ההיסטוריה המקראית.

ביבליוגרפיה

- אלטר א., "סצנות דפוס במקרא וחשיבותה של קונוונציה", **אמנות הסיפור במקרא**, תל-אביב 1981, עמ' 61 – 77.
- זקוביץ י. "ההתחלה החסרה", **דוד, מרועה למשיח**, ירושלים 1995, עמ' 24 – 35.
- ייבין ש., "דוד", **אנציקלופדיה מקראית**, ירושלים 1954, כרך ב' עמ' 629.
- סימון א., "נס ונדר בהולדת שמואל", **קריאה ספרותית במקרא: סיפורי הנביאים**, ירושלים, תשנ"ז עמ' 40 – 56.

Fokkelman J. P., **Narrative Art and Poetry in the Books of Samuel: a Full Interpretation Based on Stylistic and Structural Analyses**, Assen: Van Gorcum, 1981-1993